

วิเคราะห์เดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น : กรณีศึกษา
พันโทเสนาะหลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ)

A Musical Analysis of Na Ray Plang Rup in third variation for Ranad Ek Solo
: Case Study of Lieutenant Colonel Sanoh Luangsoonthorn
(National artist)

Received:	November	5, 2018
Revised:	July	1, 2019
Accepted:	July	2, 2019

กฤษณพงษ์ ทิศนบรจ (Kritsanaphong Thatsanabanjong)*

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทของเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น และวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางเดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น : กรณีศึกษา พันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) ผลจากการศึกษาพบว่า เพลงนารายณ์แปลงรูป 2 ชั้นของเดิมรวมอยู่ในเพลงซ้ำเรื่องมอญแปลง ส่วนทำนอง 3 ชั้นนั้น พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เป็นผู้แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยการศึกษาวิจัยเดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น ในครั้งนี้ เป็นทางที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ประพันธ์ขึ้นแล้วได้ถ่ายทอดให้แก่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ)

จากการวิเคราะห์การดำเนินทำนองในทางเดี่ยวระนาดเอกนั้น พบว่าลักษณะการดำเนินทำนองในทางเดี่ยวอาศัยทำนองหลักเป็นเค้าโครงในการดำเนินทำนอง การดำเนินทำนองแบ่งออกเป็น 2 เที้ยว โดยในเที้ยวที่ 1 การดำเนินทำนองเน้นการบรรเลงเก็บดำเนินทำนอง ผสมกับการใช้กลวิธีการบรรเลงแบบสะบัด สะเดาะ ขยี้ การบรรเลงเป็นคู่ 16 โดยการขึ้นเพลงนั้นมีการใช้กลวิธีการบรรเลงแบบขยี้ที่ยาวมาก ซึ่งเป็นการบรรเลงที่ต้องใช้ความสามารถของผู้บรรเลงอย่างมาก ส่วนการดำเนินทำนองของระนาดเอกในเที้ยวที่ 2 นั้น พบว่า การดำเนินทำนองมีการใช้กลวิธีพิเศษคือ การรวบเป็นทำนอง และการรวบแบบไขว้มือ ซึ่งถือเป็นกลวิธีที่โดดเด่นที่สุดในเพลงเดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น ทางนี้

คำสำคัญ : ดนตรีไทย, ระนาดเอก, เพลงเดี่ยว, เสนาะ หลวงสุนทร

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศิลปไทย ภาควิชานาฏยสังคีต คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
อีเมล: topno17@hotmail.com

Lecturer in Thai Music Arts Department of Traditional Dance Arts Council Silpakorn University
Email: topno17@hotmail.com

Abstract

The purpose of this research was to study background context and analyze the uniqueness of Na Ray Plang Rup in third variation for Ranak Ek Solo : Case study of Lieutenant Colonel Sanoh Luangsoonthorn (National artist). The result presented that the piece was originally included in Pleng Char (Slow Music) called “Mon Plang”, while “Third variation” melody was written by Phraya Prasan Duriyasap (Plaek Duriyasap) in the reign of the King Rama VI. In the research found that Ranad Ek solo in Na Ray Plang Rup in third variation, was written by Luang Pradit Pairoh (Sorn Silbanleng) and he passed on his knowledge to Lieutenant Colonel Sanoh Luangsoonthorn (National artist).

From the analysis of Ranad Ek’s performance, it demonstrated that used the original melody as the outline for music. The melody playing was divided into two rounds. In the first round, Ranad Ek continuously played the melody combining with playing methods: Sabud (Acciaccaturas), Sadoh (Tribble Stroking), and Ka-Yi (Fioritura). Playing the melody in 16th interval with long improvising melodic ornamental method, therefore; the player had to be well-skilled. For the second round, the melody was played with special playing methods: melodic ornamental improvising and improvising the melody with cross-handed. These two techniques were remarkable methods of Ranad Ek solo in Narai Plang Roop Sam Chan.

Keywords : Thai classical music, Ranad Ek, Thai solo song, Sanoh Luangsoonthorn

บทนำ

ดนตรีไทยนั้นถือได้ว่าเป็นดนตรีประจำชาติของประเทศไทย สามารถบ่งบอกถึงความเจริญทางอารยธรรมของชาตินั้น ๆ ด้วยดนตรีไทยถือได้ว่าเป็นศิลปะที่บรรพบุรุษไทยสร้างขึ้นไว้เป็นสมบัติของชาติตกทอดมาสู่รุ่นลูกหลานไทยให้ได้อรรถาธิบายคุณค่าทางวัฒนธรรมอันล้ำค่านี้ไว้เป็นสมบัติของชาติ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมไปถึงประชาชนทั่วไปควรมีส่วนร่วมในการช่วยอนุรักษ์ ส่งเสริม และพัฒนาดนตรีไทย

ศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีหรือดุริยางคศิลป์ นับเป็นศาสตร์สำคัญอีกแขนงหนึ่งซึ่งมีการสืบทอดรวบรวมคุณค่าอันเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนไทยศาสตร์ชนิดนี้จึงไม่หยุดอยู่กับที่ ดนตรีไทยจึงยังมีการพัฒนาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบันรูปแบบการเรียนดนตรีไทยที่มีมาแต่อดีต ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรม อันเกิดจากตัวแปรต่าง ๆ ทางสังคม ตัวแปรที่สำคัญประการหนึ่งคือ สถานศึกษาในระดับต่าง ๆ ที่มีการเรียนการสอนดนตรีไทย ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง และพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนดนตรีไทยให้สอดคล้องกับหลักสูตรตามเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ ส่งผลให้ภูมิปัญญาของนักดนตรีไทยในอดีตซึ่งได้คิดกลวิธี

ถ่ายทอดที่แฝงไปด้วยเหตุผล และคุณประโยชน์ในการเรียนดนตรีไทย รวมไปถึงจิตวิญญาณของความเป็นไทย ค่อยๆ จางหายไปน้อย

ลักษณะการบรรเลงดนตรีไทยนั้นมีการบรรเลงรวมวงและการบรรเลงเดี่ยว ซึ่งการบรรเลงเดี่ยวเป็นการบรรเลงที่ผู้บรรเลงต้องใช้ความสามารถสูง มีการใช้กลวิธีการสร้างเสียงที่โดดเด่น วิจิตร ตามที่ครูผู้แต่งได้ประพันธ์ไว้อย่างครบถ้วน อีกทั้งยังต้องมีความสามารถ ความชำนาญ ปฏิภาณไหวพริบในการบรรเลงแต่ละเครื่องมือด้วย

ในบรรดาเครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่นำมาบรรเลงเดี่ยวนั้น มีทั้งเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์และวงเครื่องสายไทย ในวงปี่พาทย์นั้นมีเครื่องดนตรีไทยประเภททำนองที่สามารถนำมาบรรเลงเดี่ยวได้หลายชนิด เช่น ปี่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซอวงใหญ่ และซอวงเล็ก เป็นต้น

เพลงเดี่ยวหมายถึงเพลงที่ใช้สำหรับการบรรเลงเพื่ออวดฝีมือของนักดนตรีอวดทางและวิธีการดำเนินทำนองโดยในแต่ละเครื่องดนตรีจะมีเพลงเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรีนั้นเสมอโดยนำเอาเพลงที่คัดเลือกเฉพาะที่มีทำนองสามารถทำเป็นปรับปรุงทำเป็นทางสำหรับเดี่ยวเพื่อใช้อวดฝีมือเช่น เพลงกราวในซึ่งเป็นเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงและประกอบพิธีกรรมนำมาปรับปรุงให้เป็นเพลงสำหรับเดี่ยวจึงมี 2 แบบ คือ กราวในทางธรรมดาสำหรับบรรเลงทั่วไปและกราวในสำหรับเดี่ยวซึ่งเป็นเพลงที่ต้องอาศัยฝีมือทางการบรรเลงนอกจากนั้นก็คัดเลือกมาจากเพลงร้องรับทั่วไปที่มีทำนองพื้น ๆ ธรรมดา อย่างเพลงพญาโศก แขกมอญ สุดสงวนมาปรับปรุงให้เป็นทางสำหรับเดี่ยว โดยส่วนใหญ่เพลงเดี่ยวมักจะเป็นเพลงในอัตรา 3 ชั้นมากกว่าเพราะมีทำนองยาวพอสามารถปรับปรุงเป็นเพลงเดี่ยวได้มากกว่าส่วนเพลง 2 ชั้นที่นำมาใช้เดี่ยวส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่ใช้สำหรับการเรียนเบื้องต้นสำหรับผู้เริ่มเรียนเพลงเดี่ยว เป็นการเรียนเพื่อให้ฝึกจนชำนาญและจะเริ่มเรียนเพลงเดี่ยว 3 ชั้นต่อไปเพลงเดี่ยวที่นิยมนำมาบรรเลงกันและมีทางเดี่ยวสำหรับทุกเครื่องดนตรี เช่น เพลงแขกมอญ เพลงพญาโศก เพลงสารถิ เพลงเขินนอก เพลงนกขมิ้น เพลงลาวแพน เพลงกราวใน เป็นต้น

เพลงนารายณ์แปลงรูป 2 ชั้นของเดิมรวมอยู่ในเพลงซ้ำเรื่องมอญแปลง ส่วนทำนอง 3 ชั้นนั้น พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เป็นผู้แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 และยังมีผู้อื่นแต่งขึ้นอีกทางหนึ่ง ต่อมา รว พ.ศ. 2480 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุทธมนต์กรมพระนครสวรรค์วรพินิต จึงทรงพระนิพนธ์ทำนองชั้นเดียวเพิ่มเติมให้ครบเป็นเพลงเถา พร้อมทั้งทรงพระนิพนธ์ทางร้องขึ้นด้วยทั้งสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียว ส่วนบทร้องนั้นทรงนำบทกลอนจากตับเรื่องรามเกียรติ์ตอนนารายณ์ปราบนาททุกมาปรับปรุงบ้างเป็นบางตอนเพื่อให้เหมาะสมกับทางร้องที่ทรงพระนิพนธ์ขึ้น (มนตรี ตราโมทและวิเชียร กุลตัญญู, 2523 : 376-377)

โดยมีบรมครูทางดนตรีไทยหลายท่านได้นำเพลงนารายณ์แปลงรูป 3 ชั้นมาประดิษฐ์เป็นทางเดี่ยวใช้บรรเลงสำหรับเครื่องมือต่าง ๆ ซึ่งมีการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาอย่างวิจิตร พิสดาร มากหลากหลายทาง ซึ่งหนึ่งในเครื่องดนตรีไทยที่มีกลวิธีพิเศษอย่างมากมาใช้ในการบรรเลงเดี่ยวเพลงนารายณ์แปลงรูป 3 ชั้นก็คือระนาดเอก ซึ่งทางที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษา วิเคราะห์นั่นก็คือทางของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่ได้ประพันธ์ขึ้นเพื่อถ่ายทอดให้กับพันโทเสนาะ หลวงสุนทรโดยเฉพาะ

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นบรมครูที่มีความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยได้ทุกชนิด สามารถขับร้องได้เป็นอย่างดี มีความโดดเด่นเป็นที่ยอมรับในการบรรเลงระนาดเอก นอกจากนี้ยังมี

ความรู้ที่ลึกซึ้งในการประพันธ์เพลงรวมถึงการปรับวงในลักษณะต่าง ๆ ในด้านอุปนิสัยนั้นเป็นผู้ที่มีความพากเพียรในการฝึกหัดความรู้ความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความเมตตากรุณาต่อศิษย์ อุทิศตนเพื่อการถ่ายทอดความรู้ดนตรีไทยอย่างต่อเนื่อง (นิมิต โอสถเจริญ, 2551 : บทคัดย่อ)

พันโทเสนาะ หลวงสุนทรเกิดวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2477 ที่จังหวัดสมุทรสงคราม เริ่มเรียนดนตรีไทยกับคุณตาณ เจริญผล และบิดาคือ ครูบาง หลวงสุนทร พออายุได้ 14 ปี บิดาจึงได้มาฝากให้ได้เรียนดนตรีไทยกับหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้มาศึกษาวิชาดนตรีไทยกับหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) โดยศึกษาระนาดเอกเป็นหลักพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นลูกศิษย์ที่ไปอยู่แบบไป ๆ กลับ ๆ ในช่วงแรก เมื่ออายุ 17 ปี พันโทเสนาะ หลวงสุนทรจึงได้อยู่ที่บ้านของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)เลย ทำให้ได้รับวิชาความรู้ทางด้านดนตรีไทยได้ต่อเตี้ยระนาดเอกจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อย่างมากมาย หลังจากนั้นเมื่อถึงวัยทำงานวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2499 พันโทเสนาะ หลวงสุนทรได้รับราชการเป็นทหารบกในสังกัดกองดุริยางค์ทหารบกและพ.ศ. 2523 ได้เป็นอาจารย์ชมรมดนตรีไทยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พ.ศ. 2526 พันโทเสนาะ หลวงสุนทรได้รับเชิญให้มาเป็นอาจารย์ที่คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จนถึงปี พ.ศ.2549 พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ก็ได้ลาออกจากการเป็นอาจารย์ที่คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ด้วยเหตุที่มีอายุมากและต้องได้รับการผ่าตัด ปัจจุบัน พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีอายุ 84 ปีแล้วแต่ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังเป็นอาจารย์พิเศษให้กับภาคดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ให้นิสิตภาคดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเดินทางไปศึกษาที่บ้าน ณ บ้านเลขที่ 13 ม.3 ซอยจำปาอนุสรณ์ ถนนรามคำแหง 130 แขวงสะพานสูงเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร พันโทเสนาะ หลวงสุนทรได้บรรเลงระนาดเอกบันทึกลงเสียงไว้มากมายเช่น เพลงดีที่บ้านบาตร เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้รับมอบโครงการไหว้ครูถึง 2 เล่มโดยได้รับจากครูบุญยัง เกตุคง และครูประสิทธิ์ ถาวร และได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง(ดนตรีไทย) ในปี 2555 อีกด้วย

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เห็นสมควรที่จะศึกษาวิเคราะห์ลักษณะทางเตี้ยระนาดเอกของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร และการใช้กลวิธีต่าง ๆ ในเตี้ยระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป 3 ชั้นของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เพื่อทางเพลง ๆ นี้จะได้ไม่สูญหายไปกับกาลเวลาซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าและวิจัยลักษณะการประดิษฐ์ทำนองทางเตี้ยระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป 3 ชั้น ตลอดจนเป็นหลักฐานทางวิชาการให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทของเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น
2. เพื่อศึกษาสังคีตลักษณ์เตี้ยของระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น : กรณีศึกษาพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ)

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเดี่ยวของระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่ได้ถ่ายทอดให้กับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) โดยเฉพาะ

ข้อกำหนดเบื้องต้น

ในการวิเคราะห์เดี่ยวระนาดเอก เพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น กรณีศึกษาพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) ในครั้งนี้ ได้กำหนดให้ใช้โน้ตระบบตัวอักษรไทย (ด ร ม ฟ ช ล ท) และเรียงเสียงจากลูกกระนาดเอกเสียงต่ำสุด(ลูกทวน)จนถึงลูกกระนาดเอกเสียงสูงสุด(ลูกยอด)ได้ดังนี้

ช	ล	ท	ด	ร	ม	ฟ	ช	ล	ท	ด	ร	ม	ฟ	ช	ล	ท	ด	ร	ม	ฟ
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

แบ่งโน้ตทางระนาดเอกออกเป็น 2 บรรทัด โดยบรรทัดบนคือทางเดี่ยวระนาดเอกมือขวา บรรทัดล่างคือทางเดี่ยวระนาดเอกมือซ้าย

ลูกที่ 1	เสียง	ซอล	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ช
ลูกที่ 2	เสียง	ลา	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ล
ลูกที่ 3	เสียง	ที	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ท
ลูกที่ 4	เสียง	โด	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ด
ลูกที่ 5	เสียง	เร	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ร
ลูกที่ 6	เสียง	มี	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ม
ลูกที่ 7	เสียง	ฟา	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ฟ
ลูกที่ 8	เสียง	ซอล	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ช
ลูกที่ 9	เสียง	ลา	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ล
ลูกที่ 10	เสียง	ที	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ท
ลูกที่ 11	เสียง	โด	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ด
ลูกที่ 12	เสียง	เร	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ร
ลูกที่ 13	เสียง	มี	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ม
ลูกที่ 14	เสียง	ฟา	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ฟ
ลูกที่ 15	เสียง	ซอล	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ช
ลูกที่ 16	เสียง	ลา	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระนาดเอกนี้เป็น	ล

ลูกที่ 17	เสียง	ที	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระพรวนเป็น	ท
ลูกที่ 18	เสียง	โด	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระพรวนเป็น	ด
ลูกที่ 19	เสียง	เร	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระพรวนเป็น	ร
ลูกที่ 20	เสียง	มี	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระพรวนเป็น	ม
ลูกที่ 21	เสียง	ฟา	ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงลูกกระพรวนเป็น	ฟ

ในการศึกษาวิเคราะห์เพลงเดี่ยวระนาดเอก เพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น กรณีศึกษาพันโทเสนาะ หลวงสุนทรในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเสียงที่ใช้ในการบันทึกโน้ตให้ตรงกับเสียงที่บรรเลง โดยเสียงแรกที่ใช้ในการขึ้นเพลงคือเสียง โด ในกลุ่มเสียงปัญจมูล ต ร ม x ซ ล x ในระดับเสียงเพียงอบน ซึ่งตรงกับลูกที่ 5 ของผืน ระนาดเอก (นับจากลูกทวน)

สัญลักษณ์แทนระดับเสียงในการดำเนินทำนองการวิเคราะห์ได้กำหนดใช้สัญลักษณ์ตัวอักษร แทนทาง ระดับเสียง 7 ทางดังนี้

1. กลุ่มเสียงปัญจมูลที่ 1	ซ ล ท x ร ม x	=	ระดับเสียงเพียงอล่าง
2. กลุ่มเสียงปัญจมูลที่ 2	ล ท ด x ม ฟ x	=	ระดับเสียงใน
3. กลุ่มเสียงปัญจมูลที่ 3	ท ด ร x ฟ ซ x	=	ระดับเสียงกลาง
4. กลุ่มเสียงปัญจมูลที่ 4	ด ร ม x ซ ล x	=	ระดับเสียงเพียงอบน
5. กลุ่มเสียงปัญจมูลที่ 5	ร ม ฟ x ล ท x	=	ระดับเสียงนอก
6. กลุ่มเสียงปัญจมูลที่ 6	ม ฟ ซ x ท ด x	=	ระดับเสียงกลางแหบ
7. กลุ่มเสียงปัญจมูลที่ 7	ฟ ซ ล x ด ร x	=	ระดับเสียงขวา

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการบันทึกกลวิธีพิเศษ

การสะบัด	ใช้สัญลักษณ์	(xxx)
การสะเดาะ	ใช้สัญลักษณ์	{xxx}
ขยี้	ใช้สัญลักษณ์	[xxx]
การรวบเป็นทำนอง	ใช้สัญลักษณ์	x

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งเอกสารวิชาการ ตำรา งานวิจัย บทความ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ เกี่ยวกับระนาด ชีวประวัติและการถ่ายทอดของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ทฤษฎีดุริยางค์ไทย และ สังคีตลักษณ์วิเคราะห์ เพื่อนำมาสนับสนุน และเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ลำดับต่อมาผู้วิจัยบันทึก โน้ตเดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับทำนองหลักในประเด็นต่าง ๆ ประกอบด้วย การดำเนินจังหวะ สังคีตลักษณ์ (Form) บันไดเสียง และการใช้กลวิธีพิเศษ ผู้วิจัยนำข้อมูลและผล

การวิเคราะห์ข้างต้น สรุปเป็นลักษณะเฉพาะที่มีความโดดเด่น อันเป็นอัตลักษณ์ของเดี่ยวระนาดเอกเพลง
นารายณ์แปลงรูป สามชั้น กรณีศึกษาพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
ด้วยการ นำเสนอในรูปแบบเอกสารวิชาการ โดยผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า เพลงนารายณ์แปลงรูป อัตร 2 ชั้น ของเก่าประเภทหน้าทับปรบไก่ มีท่อนเดียว
8 จังหวะ มีมาแต่สมัยอยุธยา เป็นเพลงไทยสำเนียงมอญสำนวนเก่าซึ่งรวมอยู่ในเพลงซ้ำเรื่องมอญแปลง โดยแยก
ลีลาออกเป็น 2 สำนวน คือเพลงมอญแปลงท่อนใหญ่ ไว้สำหรับวงปี่พาทย์นำออกบรรเลงในชุดเพลงซ้ำสำนวน
หนึ่ง และเพลงมอญแปลงท่อนเล็ก ไว้สำหรับใช้บรรเลงและขับร้องประกอบการแสดงโขนละครตลอดจนใช้ส่ง
มโหรี เป็นเพลงอันดับแรกในชุดมอญแปลง

ส่วนอัตร 3 ชั้น พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เป็นผู้แต่งขึ้นในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ต่อมาราว พ.ศ. 2480 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ได้
ทรงพระนิพนธ์เพลงนารายณ์แปลงรูป เถา ขึ้นใหม่อีกทางหนึ่ง พร้อมทางร้องด้วยทั้งอัตร 3 ชั้น 2 ชั้น และชั้น
เดียว ส่วนบทร้องนั้นทรงนำบทกลอนจากดัดเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบหนุมาน มาปรับปรุงเพื่อให้
เหมาะสมกับทางร้องที่ทรงนิพนธ์ขึ้น

บทร้องเพลงนารายณ์แปลงรูป เถา

3 ชั้น เทพนมปฐมพรหมสี่หน้า
ทั้งกวาดินดงหงส์บิน
อีกช้านางนอนภมรเกล้า
เมขลาโยนแก้วแววไว

สอดสร้อยมาลาเฉิดฉิน
กินรินเลียบถ้ำอาไฟ
แขกเต้าผาลาเพียงไหล่
มยุเรศพ้อนในอัมพร

2 ชั้น ยอดตอต้องลมพรหมนิมิต

ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร
ฝ่ายวานนทกก็รำตาม
ถึงท่านาคาม้วนหางวง

ชั้นเดียว ด้วยเดชนิ้วเพชรสิทธิศักดิ์
ฝ่ายนางก็เป็นนารายณ์ไป

อีกทั้งพิสมัยเรียงหมอน
พระสี่กรขวางจักรฤทธิรงค์
ด้วยความพิสมัยไหลหลง
ก็ชี้ตรงเพลาพลันทันใด
ข้าหักล้มลงไม่ทันได้
เหยียบบอกยักษ์ไว้ด้วยฤทธิ์

บทละครเรื่องรามเกียรติ์

พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2549 : 199)



ภาพที่ 1 พันโทเสนาะ หลวงสุนทร
ที่มา นายกฤษณพงศ์ ทศนบรรจง

ครูบาง หลวงสุนทร ได้พาพันโทเสนาะ หลวงสุนทร บุตรชายไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ตั้งแต่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร อายุ 14 ปี โดยไปต่อเพลงแบบไป ๆ กลับ ๆ ในช่วงแรก เมื่ออายุ 17 ปี พันโทเสนาะ หลวงสุนทรจึงได้อยู่ที่บ้านของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ทำให้ได้รับวิชาความรู้ทางด้านดนตรีไทยได้ต่อเนื่องยาวนานจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อย่างมากมาย หลังจากนั้นเมื่อถึงวัยทำงานวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2499 พันโทเสนาะ หลวงสุนทรได้รับราชการเป็นทหารบกในสังกัดกองดุริยางค์ทหารบกและพ.ศ. 2523 ได้เป็นอาจารย์ชมรมดนตรีไทยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พ.ศ. 2526 พันโทเสนาะ หลวงสุนทรได้รับเชิญให้มาเป็นอาจารย์ที่คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จนถึงปี พ.ศ.2549 พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ก็ได้ลาออกจากการเป็นอาจารย์ที่คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แต่ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังเป็นอาจารย์พิเศษให้กับภาคดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ให้นิสิตภาคดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเดินทางไปศึกษาที่บ้าน พันโทเสนาะ หลวงสุนทรได้บรรเลงระนาดเอกบันทึกเสียงไว้มากมายเช่น เพลงดีที่บ้านบาตร เป็นต้น นอกจากนี้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังได้รับมอบเื่องการไหว้ครูถึง 2 เล่มโดยได้รับจากครูบุญยัง เกตุคง และครูประสิทธิ์ ถาวร และพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง(ดนตรีไทย) ในปี 2555

ผลการวิเคราะห์เดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น : กรณีศึกษาพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ)

รูปแบบเดี่ยวระนาดเอก เพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น

เดี่ยวระนาดเอก เพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น กรณีศึกษาพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) พบว่ามีเพลงนารายณ์แปลงรูป เป็นเพลงท่อนเดียว ซึ่งการบรรเลงเดี่ยวนั้น ประกอบด้วยรูปแบบที่สำคัญด้วยกัน 2 ส่วน ได้แก่

1. เที้ยวแรก
2. เที้ยวกลับ

สังคีตลักษณ์

จากการวิเคราะห์ สังคีตลักษณ์ ในเดี่ยวระนาดเอก เพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น กรณีศึกษาพันโท เสนาะ หลวงสุนทร พบว่ามีเพลงนารายณ์แปลงรูป เป็นเพลงท่อนเดียว ซึ่งการบรรเลงเดี่ยวนั้นได้ประพันธ์ให้มี เที้ยวแรกและเที้ยวกลับ โดยในช่วงทำนองในนั้น มีทำนองที่ซ้ำกัน ดังนั้นในเพลงเดี่ยวระนาดเอก เพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น กรณีศึกษาพันโท เสนาะ หลวงสุนทร สามารถเขียนโครงสร้างได้ดังต่อไปนี้

ก ท ข ท/

ทำนองหลักของวงใหญ่เพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น
พบบันไดเสียงในแต่ละประโยค ดังนี้

- ประโยคที่ 1 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอบบน
- ประโยคที่ 2 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอบบน
- ประโยคที่ 3 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอบบน
- ประโยคที่ 4 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอบบน
- ประโยคที่ 5 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอบบน
- ประโยคที่ 6 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอบบน
- ประโยคที่ 7 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอล่าง
- ประโยคที่ 8 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอล่าง
- ประโยคที่ 9 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอบบน
- ประโยคที่ 10 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอล่าง
- ประโยคที่ 11 อยู่ในบันไดเสียง ทางนอก
- ประโยคที่ 12 อยู่ในบันไดเสียง ทางนอก
- ประโยคที่ 13 อยู่ในบันไดเสียง ทางนอก
- ประโยคที่ 14 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอบบน
- ประโยคที่ 15 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอบบน
- ประโยคที่ 16 อยู่ในบันไดเสียง ทางเพียงอบบน

จังหวะ

จังหวะฉิ่ง

จังหวะฉิ่ง 3 ชั้น

----	--- ฉิ่ง	----	--- ฉับ	----	--- ฉิ่ง	----	--- ฉับ
------	----------	------	---------	------	----------	------	---------

จังหวะหน้าทับ

ใช้กลองสองหน้าบรรเลงหน้าทับปรบไ้ 3 ชั้น

--- พริ้ง	--- ป๊ะ	--- ละ	-พริ้ง- ป๊ะ	--- ละ	-พริ้ง- ป๊ะ	--- ป๊ะ	--- ตู้บ
----	--- พริ้ง	----	--- พริ้ง	-- -เท่ง	- ดิง - ดิง	-เท่งดิงเท่ง	- ป๊ะ-พริ้ง

ช่วงเสียง

ในเดี่ยวระนาดเอกเพลงกราวใน สามชั้น กรณีศึกษาพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีช่วงเสียงที่กว้างมาก ตั้งแต่ระดับเสียงต่ำสุดจนถึงระดับเสียงสูงสุดของระนาดเอก

ระนาดเอก ซ ล ท ทุ ร ม ฟ ซ ล ท ทุ ร ม ฟ ซ ล ทุ ร ม ฟ

ความโดดเด่นของทำนอง

เดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น กรณีศึกษาพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) พบว่าทางที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ต่อให้กับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) นั้นเป็นทางที่มีเอกลักษณ์เป็นอย่างยิ่ง โดยทำนองขึ้นเพลงในหน้าทับแรกนั้น ทางที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ต่อให้กับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) มีการใช้กลวิธีสลับและกลวิธีขยี้ที่ยาวมาก ดังตัวอย่าง

ประโยคที่ 1

(ดรัม) ซ ล	[รึดรึดซึ][ร]	ดลซมดลซม	ซมดลมดล	-[รุมซลซม] [ซ]	ลซมซลล	ซลลรึดล	รึดลลรึดม ร
(ดรัม) ซ ล	[รึดลซ][ร]	ดลซมดลซม	ซมดลมดล	-[รุมซลซม] [ซ]	ลซมซลล	ซลลรึดล	รึดลลรึดม ร

ประโยคที่ 2

(ซลล)	รึดรึดล	ซลลรึดล	ฟซลลฟมรึด	ทดลลทดล	ทลซลล	ทลลลลลล	รุมซมรึด ม
[ลลล]	ซม				รึด		
(ซลล)	ทดล	ซลลลลลล	ฟซลลฟมรึด	ทดลลลลล	ทล	ทลลลลลล	รุมซมรึด ม
[ลลล]	ทลล				ซลลลลลล		

แต่ทางที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ต่อกับกับครูจรัส กลั่นหอม ซึ่งผู้วิจัยได้ข้อมูลมาจากการบันทึกเสียงชุดเพลงดีที่บ้านบาตรที่ครูจรัส กลั่นหอมได้เดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น ไว้พบว่า มีการใช้กลที่วิธีสลับและกลวิธีที่ย่น้อยกว่าทางที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ต่อกับกับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) ดังตัวอย่าง

ประโยคที่ 1

(ดรัม) ชี ลี	[รีดัลล์ชี]รี	(ดรัม) (รีมี ฟ)	มี รี ดัล	ม (ลีซิม) ชี	ม (ชีลีดัล) ลี	(ดรัม) (รีดัล)	ชี (ดรัม) รี
(ดรัม) ช ล	[รดทลช[ร	(ดรัม) (รุมฟ)	ม ร ด ล	ม (ลซิม) ช	ม (ชลด) ล	(ดรัม) (รดล)	ช (ดรัม) ร

ประโยคที่ 2

[ชีลีดัลลีดัล]	ที ลี ชี ม	[รุมฟซิมฟชี]	ฟ ม ร ด	(ทลช) ล ท	(ดทล) ท ด	(รี ด ท) ด ร	(ม ร ด) ร ม
[ชลดทลทด]	ท ล ช ม	[รุมฟซิมฟช]	ฟ ม ร ด	(ทลช) ล ท	(ดทล) ท ด	(รี ด ท) ด ร	(ม ร ด) ร ม

ทำให้ทราบได้ว่าเดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น ที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ต่อกับกับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) นั้นมีการใช้กลวิธีการขยี้ในส่วนของการขึ้นเพลงที่ยาวยาวมากกว่าทางที่ต่อกับผู้อื่น

และในส่วนกลางเพลงได้มีการใช้กลวิธีการบรรเลงแบบคู่ 16 อีกด้วย ดังตัวอย่าง

รี มี ฟี ท	ลี ลี ลี มี	ฟ มี รี ท	ลี ลี ลี ลี	ฟ มี รี ท	มี รี ท ลี	รี ท ลี ชี	ที ลี ชี ม
รุม ฟ ท	ล ล ล ม	ฟ ม ร ท	ล ล ล ล	ฟ ม ร ท	ม ร ท ล	ร ท ล ช	ท ล ช มี

และในส่วนท้ายเพลงมีการใช้กลวิธีการรวบแบบไขว้มีขึ้นมามากอีกด้วย ซึ่งเป็นการบรรเลงที่มีความยากมากเป็นการแสดงถึงศักยภาพของผู้บรรเลงเดี่ยวเดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น ได้อย่างสมบูรณ์ ดังตัวอย่าง

ลี ลี รี ลี	ลี ลี รี ลี	ลี ลี รี ลี	ลี ลี รี ลี	ท ท ท ท	ลี ลี ลี ลี	ช ช ช ช	ม ม ม ม
ร ร ร ร	ร ร ร ร	ร ร ร ร	ร ร ร ร	ม ม ม ม	ร ร ร ร	ด ด ด ด	ล ล ล ล

อภิปรายผล

เดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น กรณีศึกษาพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) พบว่าเป็นทางที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นทางที่มีเอกลักษณ์ถ่ายทอดให้ลูกศิษย์แต่ละคนไม่เหมือนกัน โดยท่านจะดูจากความสามารถของลูกศิษย์แต่ละคน ว่าใครมีความสามารถในการบรรเลงระนาดเอกแบบใดได้เป็นพิเศษ ท่านก็จะประดิษฐ์เดี่ยวระนาดเอกที่เหมาะสมกับลูกศิษย์คนนั้น โดยในกรณีศึกษาพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) พบว่าลักษณะการดำเนินทำนองในทางเดี่ยวอาศัยทำนองหลักเป็นเค้าโครงในการดำเนินทำนอง การดำเนินทำนองแบ่งออกเป็น 2 เที้ยว โดยในเที้ยวที่ 1 การดำเนินทำนองเน้นการบรรเลงเก็บดำเนินทำนอง ผสมกับการใช้กลวิธีการบรรเลงแบบสะบัด สะเดาะ ขยี้ การบรรเลงเป็นคู่ 16 โดยการขึ้นเพลงนั้นมีการใช้กลวิธีการบรรเลงแบบขยี้ที่ยาวมาก ซึ่งเป็นการบรรเลงที่ต้องใช้ความสามารถของผู้บรรเลงอย่างมาก แสดงให้เห็นว่าหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้เห็นถึงความสามารถของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) ในการใช้กลวิธีการบรรเลงแบบขยี้ได้ดีจึงได้ต่อขึ้นเพลงที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวเช่นนี้ ส่วนการดำเนินทำนองของระนาดเอกในเที้ยวที่ 2 นั้น พบว่าการดำเนินทำนองมีการใช้กลวิธีพิเศษคือ การรวบเป็นทำนอง และการรวบแบบไขว้มือ ซึ่งถือเป็นกลวิธีที่โดดเด่นที่สุดในเพลงเดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น ทางนี้

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถมากในการบรรเลงระนาดเอก ซึ่งท่านได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) โดยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) ได้ศึกษาเดี่ยวระนาดเอกของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้มากมาย รวมทั้งได้ประพันธ์เดี่ยวระนาดเอกไว้หลายเพลง ดังนั้นการศึกษาเรื่องชีวประวัติและผลงานเพลงต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่ควรศึกษาต่อไป

References

- Osotcharoen, N. (2008). Pedagogical method of Master Luang Praditphairo (Sorn Silapabanleng) (The method of transferring the knowledge of Luang Pradit Phairoh (Sornsilabanban). Master's dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Tramote, M. & Kumlaton, V. (1980) Listen and understand Thai music (Listen and understand Thai music). Bangkok: United Printing house.
- Royal Academy (2006) Encyclopedia of Thai musical vocabulary (Encyclopedia of Thai musical terms History and chapters of the vine). Bangkok: Dansudta Printing.